

УДК 811.163.41"373.41

821.163.41'374.4

821.163.41.09-992

Драган и Сања МИКЕТИЋ

ТУРЦИЗМИ У КЊИЗИ „ПО БОСНИ И КРАЈИНИ“ ГРИГОРИЈА БОЖОВИЋА

Апстракт: У раду су дате речи које су аутори извукли као турцизме, без обзира да ли су пореклом чисто турске, јер су код нас дошле под петовековним утицајем турског језика. Загим је дато објашњење тих речи од стране више речника, а где је то могуће дато је и објашњење о пореклу речи (у загради). За сваку реч је дата страна на којој се налази та реч макар једанпут (у загради).

Кључне речи: Турцизми, (тур.), (перс.), (ар.), (тал.), (грч.), (лат.).

По речима приређивача, циљ објављивања књиге, коју чине путописи и репортерски записи, тематски везани за Босну и Босанску Крајину, који до сада нису објављивани у посебним књигама, јесте: приближити читаоцима расуте текстове Григорија Божовића о Босни и Крајини, крају у коме је писац боравио у три наврата и написао 40-ак путописно-репортерских текстова. Текстови су преузети из листа „Политика“ и других листова и часописа објављених од 1936. до 1940. године.

Захваљујући пишчевом добром познавању турског језика и појединих његових дијалеката, успео је да отргне од заборавља један број речи. Чак сам успео да наиђем на речи којих нема ни у једном нашем речнику.

Ову тему је требало да радим са покојним колегом Жељком Ћупићем, али нас је спречио његов рани одлазак. Као први део обимног рада који радим већ неколико година биће обрада ове књиге („По Босни и Крајини“), док ће обрада преосталих књига ускоро бити прекуцана као и Турцизми у „РЕЧНИКУ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКОГ ДИЈАЛЕКТА“ Глигорија Глише Елезовића.

Велику помоћ сам имао у добром познавању шиптарског језика, који сам нормално користио у свакодневном животу све до средине 1999. године, када сам, као и већина мојих сународника, морао да се преселим у Србију. Неколико комшија у Пећи су били Турци од којих сам од детињства слушао речи које сам касније у изобиљу нашао у делима двојице људи чија ћу дела обрађивати. Неколико пута сам, због добављања литературе и објашњења појединих речи, ишао у Истамбул, обилазећи библиотеке и антикварнице, где сам успео да добијем неке речнике и објашњења за поједине речи од компетентних људи.

За сваку реч, за коју мислим да је турцизам у овој књизи, дао сам број стране (у загради) на којој се она макар једном налази. После тога су дата објашњења Абдулаха Шкаљића (АШ), Турско-српског речника (СТС), Речника Вука Караџића (ВК), Етимолошког речника српског језика (ЕТСЈ), Етимолошког речника Петра Скока (ЕРПС), Речника косовско-метохијског дијалекта Глише Елезовића (ГЕ), Речника САНУ (РСА), Речника Матице српске (РМС). Поједине речи којих има и овом делу нису пореклом из турског језика, али су у наш језик ушле преко турског језика и зато их сматрам турцизмима. Ово није само одлика нашег језика, да се користи турским позајмљеницама, које су касније добиле статус домаћих речи без којих се не би данас разумели, него сви језици на Балкану су их пуни да се поједине чак могу назвати и балканизмима. Разлог за то је петовековно ропство и стална исламизација потчињених народа, сталне миграције, као и недостатак адекватних речи и израза које смо морали примити ради лакше комуникације међу собом, али и са Турцима, који су у то време представљали велесилу у сваком погледу.

Аба ж. (128) „*аба*“ ж. (ар.) 1. домаће сукно 2. одрпан човек (АШ), „*аба*“ ж. (тур. „АВА“) 1. грубо сукно 2. горња мушка хаљина, душанка 3. абајија 4. грубо, ружно, поцепано одело или један његов део (РСА), „*аба*“ 1. груба вунена тканина, сукно 2. горњи део мушке одеће од такве тканине или чохе 3. изношено, подерано одело, дроњци (РМС) „АВА“ 1. грубо сукно 2. огртач (од абе) (СТС). Ова се реч јавља у још неколико речника: „*аба*“ (ГЕ), „*аба*“ (тур. „АВБА“ старија сестра) (РСА) и „АВЛА“ дијалекатски „АВА“ (СТС) са сасвим другим значењем и значи: 1. старија сестра 2. за учтиво обраћање старијој жени или девојци 3. одмила за мајку или свекрву.

Абаблук м. (147) „*ахба́блук*, *ахба́плук*“ м. (ар.-тур.) другарство, пријатељство (АШ), „*ахба́б*, *аба́б*“ м. друг, пријатељ (РСА, ЕРСЈ,

ЕРПС), „ахбѝблук“ пријатељство (РМС), Ове речи нема код ВК и ГЕ. „АНВАР“ 1. друг, пријатељ 2. познанац, знанац (СТС).

Авлија ж. (130) „*авлија*“ ж. (грч.) кућно двориште ограђено зидом (АШ), улица (ВК), „*авлија, авлија*“ ж. (тур. „AVLU“) 1. двориште 2. ограда, зид око куће (РСА), „*авлија, авлија*“ ж. (тур.) 1. двориште 2. ограда, зид око куће 3. фиг. сви станови, углавном приземни, у једном дворишту (РМС). Са истим значењем реч се јавља и у ЕРСЈ и ЕРПС. „AVLU“ 1. двориште, авлија 2. атријум (СТС). Ова реч се јавља и са другим значењем: „*авлија*“ дугачка марама за отирање руку, убрус, пешкир (ГЕ), „*авлија, хавлија*“ ж. (тур.) 1. мекани рутави ручник, фротир 2. бела фротир марама величине 2 пута 1 метар којима су муслиманке огртале фереце или су се у њих завијале и без фереце (АШ), велика бела марама што се завештавају девојке кад се удају (ВК), „*авлија*“ ж. (тур. „HAVLU“ убрус) 1. велика бела марама којом младе жене покривају лице 2. чаршав, простирка 3. убрус (РСА), марама и сл. (ЕРСЈ), „HAVLI“ маљав, длакав пешкир (СТС).

Ага м. (203) „*ага*“ м. (тур.) 1. газда, добростојећи грађанин, господар, првак, велепоседник 2. почасни наслов за сваког оног ко не припада интелигенцији и племству 3. наслов свих заповедника турске плаћене војске (АШ), 1. господар 2. тако младе зову мужевљева брата (ВК), „*ага*“ и „*ага*“ м. (тур.) 1. власник земље (у некадашњој Турској) коју је други обрађивао 2. титула код муслимана 3. војни старешина у Турској (РМС) „AGA“ 1. господин, господар, ага (ословљавање старијих и цењених људи) 2. старији брат (у ословљавању, обраћању) 3. богаташ (сеоски), кулак 4. звање руководећих људи у Османлијском царству 5. ранг средњих официра (јањичарских) 6. господин (за ословљавање необразованих људи) (СТС), „*ага*“ чивликсајбија. Сада титула за неписмена Турчина, за разлику од ефенди, који се назив даје писменом Турчину; „*ага*“ у многим породицама до ослобођења (1912) по варошима на Косову тако су звала деца оца. И по селима и по варошима тако су ословљавале млађе жене старије мушкарце у задрузи или друге сроднике њиховог мужа (ГЕ). „*ага, ага*“ м. (тур. „AGA“) 1. феудални власник земље негде у Турској, читлуксахибија (већином из реда нижег племства) 2. заст. старешина и војнички чин у Турској 3. титула, господин, господар, газда (употребљава се само за муслимана, кад стоји уз име ставља се иза њега) (РСА).

У појединим деловима земље може имати и друга значења: богат човек, набусит човек (Загарац, Ћупићи), господар који ископишћава туђу радну снагу (Прошћење, Вујичић)... (ЕРСЈ).

Ајша (144) мусл. женско име. „*Аиша, Ајиша, Ајша, Ајша*“ хипок. од *Ајка, Ајкуна*, муслиманско женско име (жива) (АШ), „*Ајша*“ муслиманско женско име (РСА).

Акшам м. (140) „*акшам, ахшам*“ м. (тур.-перс.) 1. први мрак, залазак сунца, први део вечери непосредно после залазка сунца 2. четврта по реду (од пет свакодневних) молитви код муслимана (АШ), „*акшам*“ м. (тур.) 1. вече, први мрак 2. муслиманска молитва по заласку сунца (РСА и РМС), „*акшам*“ вече, мрак (ГЕ) „АК-SAM“ вечер, вече (СТС).

Акшамлучити (145) „*акшамлук*“ м. (тур.) уобичајена вечерња седељка и разговор уз пијукчање ракије. Почиње обично око акшама (АШ), „*акшамлучити*“ несвр. проводи време у акшаму (РСА), „*акшамлучити*“ проводи акшамлук (PCM) „AKSAMCI-LIK“ 1. вечерња пијанка уз ракију и мезе 2. ноћни рад; вечерња смена (СТС).

Ала ж. (24) „*хала*“ ж. (ар.) тетка, очева или материна сестра (АШ), „*HALA*“ тетка (очева сестра) (СТС), „*ала*“ ж. (тур. *HALA*)“ тетка, стрина, ујна (само код муслимана) (РСА), „*ала*“ на целом пространству косовско-метохијског дијалекта ова реч се употребљава из поштовања и, кад је реч о старијој Туркињи или Арнаутки, значи: тета, стрина, сестра. У Пећи и Срби често у свом сродству хоће да употребе ову реч, у Вучитрну и околини Срби је употребљавају само кад је реч о муслиманској старијој жени коју би било непристојно позвати по имену (ГЕ). У Пећи халом су звали само очеву сестру, док су мајчину сестру звали теза (аутор). Код ВК, РМС и РЈА речи са овим значењем нема. Исту ову реч имамо у скоро свим речницима али са сасвим другим значењем: аждаја, немањ.

Алајбегова слама ж. (137) „*алајбегова слама*“ 1. имовина без господара, нешто што може свако узимати и користити се њим (АШ), „*алајбегова слама*“ ж. пусто масло (ГЕ), имање без господара о ком нико не води рачуна (РСА, РМС). „*алајбег, алај-бег*“ м. (тур.) је турски заповедник алаја, пуковник (РСА, РМС). У речнику ВК нема ове речи.

Аманет м. (51) „*аманет, аманет, аманат, еманет*“ м. (ар.) 1. препорука, поверење, завет, светиња 2. предмет који се даје на чување 3. дар који даје момак девојци или девојка момку приликом зарука, обележје, биљег 4. вредносна пошилика (АШ), „*аманет, аманет, аманат, аманат*“ м. (тур. „EMANET“) 1. поверавање на чување или извршење нечега ослањајући се на част и поштење, препорука, завет 2. предмет који се даје, оставља у аманет 3. поштанска пошилика с означеном вредношћу 4. дар којим се момак и девојка узајамно даривају кад се заруче (РСА), „*аманет, аманат*“

м. (тур.) 1. завет, порука, нека врста усменог тестаментa који се оставља другом на извршење 2. поштанска пошиљка 3. веренички дар (РМС), „EMANET“ 1. аманет, завет 2. предмет који се оставља у аманет, полож (СТС).

Амбар м. (174) „*ānbār, xānbār, xāmbār*“ м. (перс.) 1. дрвена зграда за зрнасту храну, житарице, силос 2. сандук за жито и брашно 3. доњи део кафеног млина где пада самлевена кафа (АШ), 1. магацин (ВК), „*āmbar*“ м. (тур. „AMBAR“) 1. дрвена зграда за зрнасту храну, житница, магаза, магацин 2. сандук за жито и брашно 3. преграда у води за хватање рибе 4. део у кафеног млина где се хвата самлевена кафа 5. у игри прстена, место где је прстен сакривен (РСА), „*āmbar*“ м. (тур.) 1. остава за зрнасту храну 2. нарочито изграђено место у води за хватање рибе (РМС), „AMBAR“ 1. складиште, стовариште, 2. амбар, житни магацин, житница 3. бродско складиште, товарни простор брода 4. мера, врећица од 75см. (за песак, шљунак и сл.) 5. шпедитерска компанија, шпедитерско предузеће (СТС).

Арабатија ж. (166) „*xarabātiya, arabātiya*“ ж. (ар.) 1. човек одан пићу и због тога неуредан и запуштен, бекрија 2. трошна и запуштена кућа, развалина (АШ), *arabātiya*“ ж. 1. оно што је арабатно 2. пропалица (РСА), *arabāt* 1. рабатан, расклиматан, порушен (ГЕ), „HARABATI“ 1. боем, беспосличар 2. дангуба, пијанац, мангуп, неуредан, прљав, алкав, немаран (СТС). У речницима ВК, РМС, ЕРСЈ и ЕРПС ове речи нема.

Арнаут м. (64) „*Arnaut*“ м. (грч.) Албанац, Арбанас (АШ), „*Arnautin*“ м. Арбанас (ВК), „*Arnautin*“ Албанац (РМС), „*Arnaut*“ м. (тур.) 1. Албанац 2. надимак који је постао презиме 3. назив за поамна, љута коња 4. врста јаког дувана, какав обично гаје Албанци 5. врста пиштоља (арнаутовац) (РСА), „ARNAVUT“ Албанац, Арнаути. Шиптар (СТС). Реч је грчког порекла, а код нас је дошла преко турског језика (АШ, ЕРПС).

Аршин м. (128) „*aršīn*“ м. (тур.) 1. стара мера за дужину. Дунђерски и зидарски износи 75,8см, чаршијски 68см, а терзијски 65 см. 2. раздаљина од врхова ручних прстију до рамена 3. раскорак (АШ), лакат (ВК), „*aršīn*“ м. (тур.) стара мера за дужину између 65 и 75см. (РМС и РСА), „*aršīn*“ дужина од врха прстију на руци до рамена (ГЕ), „ARSIN“ аршин, хват (дужинска мера = 0,68м) (СТС). Турцизам персијског или османлијског порекла (ЕРПС).

Аспра ж. (127) „*āspira*“ ж. (грч.) 1. некадашњи ситан турски сребрни новац, вредност такве новчане јединице 2. новац уопште, најнижа новчана вредност, пара (РСА), „*āspira*“ ж. (грч.) 1. ситан турски новац у сребру, ситна турска пара; новац (РМС), новац (ВК).

Балканска реч грчко-византијског порекла. Тур. „АКСЕ“ је преведеница од византијске речи, истог значења, која управо значи „оштро кован новац“ (ЕРПС). У речнику АШ нема ове речи.

Ахмедија ж. (46) „*ахмедија*“ ж. (ар.) чалма, сарук, танко платно омотано око феса или које друге капе, која има облик феса. Ако је чалма од белог платна, зове се „бијела ахмедија“, а ако је од платна по коме су жутим концем извезене гране зове се „шарена ахмедија“. Бијелу ахмедију носе хоџе и хафизе, и она је хоџинска ознака, док је шарена ахмедија хаџијска ознака, носе је хаџије, а и други стари људи са брадом (АШ). „*ахмедија*“ ж. (тур. „АНМЕДИЈЕ“) 1. нарочита чалма коју носе хоџе и хаџије 2. један шал што је као шарен те се завија и омотава око капе (РСА), „*ахмедија*, *ахмедија*“ ж. (тур.) бели платнени шал којим се обавија фес, чалма, турбан (РМС), ахмедија = хамедија ж. „бела чалма“. Турцизам арапског порекла истог значења, који употребљавају само муслимани. Арапска је изведеница од личног имена као Ахмед (ЕРПС). Код ВК нема ове речи.

Бабо м. (138) „*ба́бо*, *ба́ба*“ м. (перс.) отац (АШ), „ВАВА“ отац, родитељ (СТС), отац (ВК), „*ба́ба* = *ба́бо*“ м. (тур. „ВАВА“) 1. отац, поочим 2. дед 3. свекар; таст 4. назив за старијег мушкарца у породици (РСА), „*ба́ба* = *ба́бо*“ м. (тур.) 1. отац, поочим; дед, 2. свекар, таст (РМС).

Бадем м. (192) „*ба́дем*, *бајам*“ м. (санскрт.) воћка и плод (АШ), воћка и плод (ВК), „*ба́дем*“ м. (тур.) 1. дрво коштуњава плода које се гаји у топлијим крајевима 2. анат. крајник (РМС), „*ба́дем*“ м. (тур. „BADEM“) 1. дрво које се ради плода гаји и код нас у топлијим крајевима 2. анат. крајник 3. покр. кожа с лисичјег бута (РСА), „BADEM“ као именица: бадем и као придев: бадемаст (СТС).

Бајрам м. (128) „*бајрам*, *ба́рјам*“ м. (тур.) 1. муслимански верски празник. У години су два бајрама: Рамазански и Хаџијски или Курбан-бајрам. Рамазански бајрам наступа по свршетку месеца поста Рамазана и траје три дана. Хаџијски (Курбан) бајрам долази два месеца и десет дана после Рамазанског бајрама и траје четири дана. Назива се Хаџијски због тога што је тих дана главно годишње ходочашће хаџија око Ћабе у Меки. Зове се и Курбан-бајрам зато што се на овај бајрам кољу курбани. Бајрами (као и други муслимански празници) помични су празници, јер се равнају по месечевој, а не по сунчевој години 2. муслиманско мушко име. Надева се детету које се роди на бајрам (АШ), „BAYRAM“ празник, благодан (СТС), „*Бајрам*“ м. (тур.) највећи муслимански верски празник: рамазански (после поста рамазана) и хаџијски или курбан (70 дана после рамазанског) (РМС), „*бајрам*“ м. (тур. „BAYRAM“) ве-

лики муслимански празник „*Бајрам*“ м. муслиманско мушко име (РСА), 1. празник-бајрам 2. хаџијски бајрам, некакав други светац осим правог бајрама (пред којим се пости), који особито празнују хаџије (ВК), „*Bâjram, Bajräm*“ 1. муслимански празник после Рамазана 2. муслиманско мушко име (ГЕ). Тај турцизам арапског порекла раширен је по целом Балкану (ЕРПС).

Баксуз (90) „*бâксуз, bâхсуз*“ (перс.-тур.) као именица: 1. несрећан човек, злосрећен, човек зле среће 2. човек који другоме доноси несрећу 3. несрећа, невоља баксузлук; као придев: несрећан, злосрећан (АШ), „*BAHTSIZ*“ несрећан, злосрећан (СТС), „*бâксуз*“ м. (тур.) 1. онај који нема успеха, који доноси несрећу себи и другоме: супротно од „*батлија*“ 2. несрећа, невоља, неуспех 3. непром. придев = баксузан (РМС), „*бâксуз*“ м. (тур. „*BAHTSIZ*“) 1. човек зле среће, малерозан 2. човек који некоме доноси несрећу 3. баксузлук 4. у прид. служби непроменљив: баксузан (РСА).

Барјактар м. (103) „*барјактâr, барјâктâr*“ м. (тур.-перс.) заставник, онај који носи бајрак (АШ), „*BARYAKTAR*“ 1. барјактар, стегоноша 2. фиг. авангардист 3. командант нерегуларних трупа (СТС), „*барјактâr*“ м. 1. онај који носи барјак, заставник 2. старешина барјака 3. фиг. вођа, предводник (РМС), „*бајрâктâr, барјâктар*“ м. 1. онај који носи бајрак, заставник, стегоноша 2. старешина барјака 3. старешински чин у војсци, заставник, водник 4. девојка која носи барјак у групи лазарица 5. врста мрава (РСА).

Барјачић м. (123) дем. од барјак (РСА, РМС, ВК). У речницима (АШ, ЕРСЈ, ЕРПС И ГЕ) нема ове речи.

Башкалук м. (178) „*башкалук*“ м. (тур.) 1. одвојено живљење 2. засебна соба, засебна кућа, уопште оно што је одвојено (АШ), „*BASKALIK*“ 1. особеност, својственост 2. ознака 3. промена, мењање; фиг. преокрет (СТС), „*башкалук*“ м. (тур.) оно што је одвојено; засебна просторија или кућа, одвојен живот, одвојеност (РМС), „*башкалук*“ м. (тур. „*BASKALIK*“) 1. одвојене просторије: кућа, просторија или чардак за госте; одаја за жену (у муслимана) 2. лична својина једног задругара, оно што је одвојено 3. издвајање, одвојено живљење 4. покр. доброта; ред послушност, слога у кући (РСА). „*бâшка*“ ЕРПС и „*бâшка*“ ГЕ има исто значење.

Башта ж. (131) „*бâшча, бâшча, бâшта, бâшта, бâшта, бâхча, бâхча, бâхча*“ ж. (перс.) 1. врт 2. воћњак (АШ), „*ВАНСЕ*“ 1. бахча, башта, градина, врт 2. дечији вртић 3. у саставу бот. и зоол. назива (СТС), 1. градина 2. шљивик или оно место где су посађене јабуке и крушке (ВК), „*бâшта, бâшта, бâшча, бâшча*“ ж. (тур.) 1. земљиште (обично поред куће) на коме се гаји поврће, воће, цвеће и др., врт 2. отворени простор са столовима неког ресторана или ка-

фане (РМС), „баџита, баџита“ ж. (тур. „ВАНСЕ“) 1. врт, градина, повртњак 2. воћњак 3. парк (РСА). „бајча, баџча“ башта (ГЕ).

Баџитиник (172) „баџитинџик“ м. 1. наследник 2. сопственик, власник баштине, поседник имања (РМС), „баџитинџик“ 1. онај који је наследио баштину, наследник 2. онај који има какво непокретно добро (РСА).

Баџитован (188) „баџитовџан, баџитовџан, баџитовџанџија, баџитовџанџија“ м. (перс.) вртлар, онај који се бави гајењем поврћа и цвећа (АШ), „ВАНСЕЦИ, ВАНСИВАН“ баштован, градинар, вртлар (СТС), „баџитовџан“ м. (тур.) онај који се бави баштованством (РМС), „баџитован“ м. (тур. „ВАНСИВАН“) онај који се бави гајењем цвећа и поврћа (обично за продају); вртлар, повртлар (РСА).

Бег м. (51) „бег“ м. (тур.) 1. племић, племићка титула 2. као титула придаје се муслиманском имену из поштовања, иако носилац имена није стварно бег 3. господин, господар (код муслимана и немуслимана) 4. заповедник санџака = санџакбег (АШ), „бег“ м. (тур. „БЕУ“, дијал. „БЕГ“) 1. титула муслиманског властелина, племића, великог поседника; кад стоји уз име ставља се обично иза њега 2. заповедник једне области, кнез 3. господин, господар 4. младожења, 5. клип кукуруза са затвореноцрвеним зрнима (РСА), „бег“ м. (тур.) муслимански племић, велики поседник у турском царству (РМС), „БЕУ“ 1. господин 2. господар, заповедник, глава (племена) 3. ас (у картама) (СТС), „бег“ м. поред обичног значења у овом дијалекту тако се каже клип кукуруза са црвеним зрнима (ГЕ), 1. цар султан 2. господин муслимански и хришћански под турском влашћу 3. највиши степен племства у феудалној скали (Босна) 4. пренесено у значењу оплемењен 5. као наслов, који у турском одговара нашем пресветли 6. преноси се и у породичну и сватовску терминологију (ЕРПС).

Беглук (184) „беглук“ м. (тур. „БЕУЛИК“) 1. беговско имање, бегов посед; бегово имање које није у кметском односу, него бег њиме директно управља или га издаје под закуп 2. државно имање, државна каса, фискус, ерар; држава, кнежевина 3. седиште, конак, чардак бега или паше 4. уредска зграда, уредске просторије, где је бег седео, пио, примао посете и већао са првацима и агама, што се зове и беглукмејхана (беглук-механа) 5. рад на беглукском имању, рад на државном имању (АШ), „БЕУЛИК“ 1. државни, ерарски 2. стереотипан, шаблонски, конвенционалан 3. беглук; кнежевина 4. племство, властелинство 5. мало војничко ћебе (СТС), „беглук“ м. (тур.) 1. бегова земља, бегов посед 2. крај, подручје којим управља бег 3. обавезан рад на беговој земљи (РМС), „беглук“ м. (тур. дијал. „БЕГЛИК“) 1. државно добро, имање, државна својина за вре-

ме турске владавине 2. имање које је бег добијао у посед, беговска кућа са споредним зградама на имању 3. најамни радници на беговском имању 4. бесплатан, присилни рад на беговском имању; кулук 5. порез на стоку, за време Турака, у новцу или у натури (РСА), „бёглак“ м. беглук (ГЕ).

Беговски (106) који се односи на бегове, који припада бегу, на беговски начин, господски; „бёговскій, бегòвскій“ који се односи на бегове (РСА), „бёговскій“ који припада бегу, који се односи на бега; „бёговски“ на беговски начин, као бег; господски (РСА).

Беговић (50) презиме изведено од хипок. *Бёго-бёг* (АШ), „бёго-вић“ м. бегов син; човек беговског порекла, из беговске породице (РМС), „бёговић“ човек беговског порекла, беговски потомак; „Бёговић, Бёговић, Бёговић“ презиме (РСА).

Бедевџа ж. (90) „бедёвија“ ж. (ар.) кобила арапске пасмине (АШ, ВК), „бедёвија“ ж. (тур.) 1. кобила арапске пасмине 2. фиг. незграпна, а нерадна жена (РМС), „бедёвија“ ж. (тур. „BEDEVI“, бедуински) 1. кобила добре пасмине (обично арапске) 2. фиг. здрава, а лења жена (РСА), „бедевџа“ ж. (арап. „BEDEVI“) каже се за људе и животиње несразмерно високе (ГЕ), „BEDEVI“ 1. номад, бедуин 2. дервишки ред (основао га Абдул Абас Сејид Ахмет ел-Бедевџи, 1200–1276) 3. пустињски, 4. номадски 5. брзоног (о арапском коњу) (СТС).

Бедем м. (208) „бёдем, бёден, бёдем, бёден“ м. (ар.) 1. зид тврђаве, дебели зид око утврђеног града 2. планински ланац, масив (АШ), „BEDEN“ 1. тело, труп, организам 2. стабло, дебло (дрвета) 3. вој. бедем (тврђаве) 4. главни део, главнина; скелет (зграде) 5. величина, струк (одела, хаљине) 6. мор. лабави део конопа (СТС), „бёден“ м. исто што и код ВК „бёден“ и „бёдем“ (ГЕ), „бёдем, бёден“ зид (ВК), „бёдем, бёдем“ м. (тур.) 1. градски тврђавски зид 2. фиг. заштита 3. оно што има облик бедема 4. насип (РМС), „бёдем, бёдем“ м. (тур. „BEDEN“) 1. заштитни врло дебео зид 2. оно што личи на бедем 3. ископати пролаз за људе у градском зиду, грудобрану 4. планински ланац, масив 5. обала (РСА).

Бедујин м. (98) „бедујин“ (ар.) арапски номад, становник пустиње (АШ), „бедујин“ бедуин „Бедујин“ м. (тур. „BEDEVI“) припадник номадских арапских племена у пустињама Арабије, суседних земаља и Северне Африке (РСА), „бедујин“ м. 1. арапски номад у пустињама Арабије 2. арапски коњ (РМС). У осталим речницима нема ове речи.

Безбели прил. (20) „бёзбели, безбёли“ (тур.-ар.) 1. сигурно, заиста, без сумње 2. сасвим јасно, очевидно (АШ), „BESBELLİ“ јасно, свакако, безбели, наравно, без сумње (СТС), „бёзбели, безбёли“

прил. (тур. „BESBELLI“) 1. за потврђивање, заиста, зацело, наравно, бесумње 2. мирно спокојно (РСА), „бѣзбели, безбѣли“ прил. (тур.) сигурно, заиста, дакако, наравно (РМС), „бѣзбели“ прил. (тур. „BES-BELLI“) сасвим разумљиво, врло очевидно (ГЕ).

Безберићетно види берићет.

Белег м. (54) „бѣлег, бѣљег, бјѣлег, бјѣљег“ м. и вар. „бѣлега“ ж. 1. знак по коме се неко или нешто распознаје (већи младеж, прамен косе или длаке другачије боје) 2. знак, симбол, обележје, ознака, одлика, карактеристика 3. траг, модрица, ожиљак од ране, удара 4. дар који момак даје девојци као обележје да је испрошена 5. нека ствар (најчешће болесникова) обично са одеће, која се даје врачари ради бајања и врачања 6. надгробни споменик, споменик на месту погибије 7. међаш, гранични знак 8. мета, нишан 9. предмет који служи као доказ 10. грб 11. печат, отисак печата 12. поштанска, таксена марка 13. бињекташ (РСА). „бѣлег“ м. и „бѣлега“ ж. 1. знак, ознака; обележје, карактеристика 2. печат 3. ожиљак, траг, отисак 4. грб 5. мета, домет, нишан, циљ 6. пега, особени знак на телу 7. (само ијек.) таксена марка 8. гранични знак, камен међаш 9. надгробни камен 10. дар, поклон, успомена, трофеј 11. предмет који узима врача од болесника кад му врача (РМС); Нека од ових објашњења даје и ВК. „белѣга“ 1. знак, марка, слика, вињета, етикета 2. мета, циљ (ГЕ), „BELEK“ 1. повој 2. поклон 3. знак, сигнал 4. брежуљак, брдашце (СТС). Код АШ нема ове речи. Ова иста реч се активно користи и у шиптарском језику са истим значењима. Постоји и презиме код градских породица у Пећи: BELEGU (аутор).

Бербер, берберин м. (131) „бѣрбер, бѣрберин“ искрив. „бѣмбер“ м. (тал.) занатлија који брије, шиша (АШ), „бѣрбер, бѣрберин“ м. (тур.) 1. онај који брије и шиша 2. зубар, видар (РМС), „бѣрбер, бѣрберин“ м. (тур. „BERBER“) 1. занатлија који брије, шиша (некад се бавио и лечењем и вађењем зуба) 2. лекар незналица, лекар шарлатан (РСА), „BERBER“ берберин, бријач, власуљар (СТС), „бѣрбѣрин“ брица (ГЕ), брица (ВК).

Берберовати (131) бавити се берберским послом, бријати (аутор). Ове речи нема ни у једном речнику. Са овим значењем имамо речи: „бѣрберити“ (ВК, РСА, РМС) и реч „бѣрбѣрисати“ (РМС).

Берићет м. (90) „бѣрићет, бѣрѣкет“ м. (ар.) 1. обиље, изобиље, обиран род, плод 2. срећа, напредак, издашност (АШ), „бѣрићет“ м. (тур. BEREKET“) 1. летина, обиран плод, род 2. обиље, изобиље 3. фиг. добит, корист, успех 4. срећа, напредак (РСА), „бѣрићет“ м. (тур.) 1. добар принос плодова; род; плод; родна година 2. изобиље, благо 3. успех, срећа (РМС), плод људског рада у пољу, божији

благодет, летина (ГЕ), „BEREKET“ 1. обилан род, изобиље, родна година 2. срећа, благостање (СТС), летина (ВК).

Берићетно (90) прид. „*берићетан*“ 1. родан, плодан 2. срећан, напредан, благословљен; изведено од берићет (АШ), „BEREKETLI“ 1. плодан, родан, изобилан 2. благородан, благотворан (СТС), „*берићетан*“ 1. родан, плодан (и о жени која је роткиња) 2. који чини плодним, плодоносан 3. који наговештава добар плод 4. који има свега у изобиљу, богат; имућан; обилан у нечем 5. користан, уносан 6. који доноси срећу, срећан, батлија (РСА), „*берићетан*“ прид. 1. плодан, родан 2. срећан, који доноси срећу (РМС).

Билахи узв. (88) „*билáхи! бѝлáх!*“ заправо „*биллáхи, бѝллáх, бѝлá, бѝлáј*“ (ар.) тако ми бога, бога ми (АШ), „*бѝлáх(и), билáхи*“ (тур. BILLAN и BILLANI) заклетва код муслимана: тако ми бога, бога ми (обично појачано са валахи) (РСА), обично у вези VALLAN-I-BILAN, са гледишта нашег језика то су узвици који одговарају нашем БОГМЕ. Тај турцизам арапског порекла настаде из арапске заклетве и прошири се из говора муслимана у говор хришћана (ЕРПС), (обично појачано са „валај“) = билах – тако ми бога, заиста (РМС). Ове речи нема код ВК и ГЕ.

Бирден, бирдем прил. и везн. (53) „*бѝрден, бѝрдем*“ (тур.) одмах, одједном (АШ), „*бѝрдем, бѝрден*“ прил. (тур. „BIRDEN“) одмах, тек што, чим, истом (РСА, РМС), „BIRDEN“ 1. одједном, једновремено; заједно 2. неочекивано, изненада, изнебуха (СТС). У осталим речницима (ВК, ГЕ, ЕРСЈ и ЕРПС) нема ове речи.

Бисмиљахи (51) „*бисмѝлáх!*“ (ар.) у име бога, боже помози, потпуни курански став гласи: Bismillâhir-Rahmânir-Rahim! „и име бога општег доброћинитеља, милостивoga“ (АШ), „*бисмѝлá, бисмѝлáј, биснѝлáх, бисмѝлс, бисмиљáхи*“ у име божије, помози боже (РСА), „*бисмѝлáј, бисмѝлáх*“ (тур.) у име божје (РМС), „BISMILLAN“ у име Алаха (изговара се пре почетка поста) (СТС).

Бостан м. (168) „*бòстан*“ м. (перс.) 1. врт, башта 2. лубенице, диње (АШ), „BOSTAN“ 1. башта, градина, повртњак 2. бостан (заједнички назив за диње и лубенице) 3. бостаниште (СТС), „*бостáн*“ 1. њива засејана лубеницама, дињама, краставцима и бундевама 2. плод од лубенице и диње (ГЕ), „*бòстан*“ м. (тур.) 1. заједнички назив за диње и лубенице 2. врт, цветњак (РМС), заједнички назив за диње и лубенице, врт, цветњак (ВК), „*бòстан*“ м. (тур. „BOSTAN“) 1. земљиште на коме се гаје лубенице и диње 2. лубенице и диње 3. покр. повртњак, поврће, воћњак, башта, цветњак, шумица, забран 4. фиг. зло проћи, пропасти „како ради обраће зелен бостан“ (РСА).

Бошњакуша (145) врста меке ракије која се прави у Босни (аутор). Речи са овим значењем нема ни у једном речнику. „*Бошњакуша*“ ж. у пејоративном значењу: Босанка (РСА).

Буздован м. (111) „*буздòvân*, *буздòxân*“ м. (тур.) врста старинског оружја, топуз (АШ), буздован (ВК, ГЕ), 1. средњовековно оружје, гвоздена кугла са дршком (подесно и за бацање 2. велики штап који у сватовима носи гласник 3. глупак, простак (РМС), „*буздòvân*“ м. (тур. „BOZDOGAN“) 1. батина, кијача са гвозденом главом која је служила као оружје 2. фиг. ограничен човек, глупак 3. колач у облику плетенице (РСА), „BOZ DOGAN“ 1. буздован, топуз (шестоперни) 2. зоол. патуљаст соко (СТС).

Буљубаша м. (103) „*буљукбаша*, *буљубаша*, *буљумбаша*“ м. (тур.) 1. у јањичара заповедник буљука, официр у рангу јузбаше, капетана 2. водник, заповедник једног буљука уопште (АШ), „*буљљбаша*“ звање старешине једне сатније у јаничарској војсци, док је у Турској постојао јаничарски оцак (ГЕ) „*буљубаша*“ м. (тур.) старешина једног буљука (чете) у некадашњој турској војсци (РМС), „BöLÜK-BASI“ буњубаша, јаничарски капетан (СТС).

Бурунтија ж. (62) „*бујрунтија*, *бујрултија*, *бујрулдија*, *бурунтија*“ ж. (тур.) наредба, заповедно писмо паше, валије (АШ), едикт везира (ВК), „*бурунтија*“ ж. (тур.) писмена заповест, наредба, указ (РМС), „*бурунтија*“ (тур. „BUYRULTU“) 1. писмена наредба, заповест, уверење, потврда, званичан акт 2. писмена порука 3. прекорно писмо, прекорна порука 4. дружина, чета (РСА), „*бурунтљја*“ ж. министарски претпис насупрот указу, царском ферману, наредба, заповести сердара и везира или гувернера какве области (ГЕ), „BUYRULTU“ писмена наредба (високих власти) (СТС).

Вакат м. (51) „*вăкат*“ м. (ар.) 1. време, доба 2. време муслиманске молитве (АШ), „*вăкат*“ м. (тур.) време, доба (РМС), „*вăкат*“ (тур. „VAKİT“) 1. време 2. у прил. значењу на време, у право време (РСА), „*вăкат*“ (арап. „VAKÛT“) време, доба, стање, прилика (ГЕ), „VAKİT“ 1. време, доба 2. епоха, период, време (СТС). Код ВК нема ове речи.

Вакуф м. (69) „*вăкуф*“ м. (ар.) муслиманска задужбина која служи исламским културно-просветним и хуманим циљевима (АШ), „*вăкуф*, *вăкуф*“ м. (тур.) муслиманско задужбинско и црквено имање (РМС), „*вăкаф*, *вăкуф*, *вăкуф*“ м. (тур. „VAKİF“) имање добивено завештањем у верске и хуманитарне сврхе код муслимана (РСА), „*вăкаф*, *вакăф*“ м. задужбина (ГЕ), „VAKİF“ 1. муслиманска задужбина, муслиманска верска имовина, фондација 2. светан, будан; упознат, комплетан, који је за посао (СТС).

Валај (137) „*vâlâx*, *valâxa*, *vâlâ*, *vâlâj*“ (ар.) богме, бога ми, баш, е баш (АШ), „*vâlâ(j)*“ 1. турска речца за потврђивање 2. заиста, доиста, богме (РМС), „VALLANI“ тако ми бога, бога ми, у име бога. Заједно са „BILLANI“ служи као појачана заклетва (СТС), „*vâlâ*, *vâlâj*“ прилог (тур. „VALLAN, VALLANI“) богме, заиста, одиста, баш. Може бити појачано са БИЛА(Ј) (РСА). Код ГЕ имамо реч *vâla*, *vâla* која служи за појачавање тврђења или одрицања, док та реч код ВК у зависности од акцента може имати више значења. Са овим значењем акцентована је: *vâlâ*, *vâlâ*.

Валахи (172) једна од варијанти ВАЛАЈ.

Везир м. (136) „*vèzîr*“ м. (ар.) највиша титула у државној хијерархији Турске Царевине: министар, гувернер једне покрајине, управник вилајета (АШ), „VEZIR“ 1. везир 2. валија, гувернер 3. краљица (у шаху) (СТС), везир (ВК), „*vèzîr*“ м. (тур. „VEZIR“) 1. титула високог државног чиновника у Турској Царевини, министар или дворски достојанственик, султанов намесник у једној провинцији 2. име одмила које млада даје деверу (РСА), „*vèzîr*“ м. (тур.) високи државни чиновник у турској царевини; министар, гувернер једне покрајине (РМС).

Везирски (136) „*vèzîrski*“ који припада везиру, који се односи на везира, који је као у везира и сл. (РСА), „*vèzîrskî*“ који се односи на везира (РМС), који се односи на везира (ВК).

Вересија ж. (128) „*verèsija*“ ж. (тур.) купња или продаја на почек, продаја на кредит (АШ), „VERESIYE“ вересија, куповина на кредит (СТС), вересија (ВК), „*verèsija*“ ж. (тур.) давање робе на дуг, почек, кредит (РМС), „*verèsija*“ ж. (тур. „VERESI“) 1. одлагање наплате за издату робу или за неку услугу на извесно време, причек, кредит; поверење да ће дуг бити плаћен 2. ненаплаћени дуг или дуговна сума за издату робу или извршену услугу; тако издата роба (РСА). „*veresîja*“ ж. и „*veresîje*“ прил. вересија (ГЕ).

Вишња ж. (214) „*vîšnja*“ ж. (перс.) воћка, вишња (АШ), „VISNE“ вишња (СТС), 1. вишња 2. женско име (ВК), „*vîšnja*“ ж. дрво и плод воћке сличне трешњи „*vîšnja*“ ж. врста крупног, шареног граха, пасуља тачкаша (РМС), „*vîšnja*“ ж. воћка слична трешњи с округлим коштичавим плодом „*Vîšnja*“ женско име „*vîšnja*“ ж. врста пасуља приткаша, с крупним махунама без конаца, попрсканим црвенкастим пегам и шареним семеном (РСА), 1. „*vîšnja*“ вишња 2. „*vîšnja*“ врста крупног пасуља приткаша (ГЕ).

Вишњев (214) „*višnevî*“ (перс.) вишњеве боје (АШ), „*vîšnev*“ 1. који се односи на вишњу (који је од дрвета или плода вишње, који представља саставни део вишње) 2. који је по боји сличан вишњи (РСА).

Газија м. (88) „*gâziја*“ м. (ар.) херој, ратни јунак, победник (АШ), у Турака јунак (који је каурску главу осјекао) (ВК), „GAZI“ 1. борац за веру 2. газија (звање хероја-победника) 3. ратни ветеран (СТС), „*gâziја*“ м. (ж.) (тур. „GAZI“) 1. јунак, херој 2. онај који се размеће, разметљивац (РСА), „*gâziја*“ м. (тур.) победник, јунак, на-силник (РМС, РСА).

Гајрет м. (90) „*gâjрет, gâирет, gâрјет*“ м. (ар.) настојање, заузимање, ревност, помоћ, загријаност, приврженост (АШ), „*gâjрет, gâjрѐт*“ (ар. „GAIRET“ љубомора) љубав, наклоност, труд настојање, стрпљење, јуначко сношење туге, бриге, невоље (ГЕ), „GAYRET“ 1. труд, старање, напор, напрезање 2. прионути, латити се прихватити се (посла и сл.) 3. трудити се, старати се, 4. упорност, истрајност, непоколебљивост, чврстина 5. ревност, усрд-ност, одушевљење 6. снага, енергија, живахност (СТС), „*gâjрет*“ м. (тур.) потпора, помоћ, помагање, услужност (РМС), „*gâирет, gâирет = gâjрет*“ м. (тур. „GAYRET“ настојање, заузимање, рев-ност) 1. помоћ, потпора 2. добровољни радници, моба 3. радост, ве-сеље, расположење 4. воља, ћеф 5. снага, сила 6. (у служби узвика) храбро, јуначки (РСА).

Гајтан м. (53) „*gâjтан*“ м. (ар.) памучна или свилена упредена или плетена врпца (АШ), „*gâjтân*“ може да буде од памука или од свиле, може бити тањи или дебљи (ГЕ), „KAYTAN“ врпца, гај-тан, ширит (СТС), „*gâjтан, gâjтан*“ м. (тур. „KAYTAN“) 1. фино израђена врпца (свилена, вунена и сл.) која служи за украшавање одела и у разне друге сврхе 2. две или више изолованих жица за спровођење ел. струје, сплетених слично врпци 3. покр. ланац 4. фитиљ за паљење мина 5. мушко име (РСА), „*gâjтан, gâjтан*“ м. (тур) 1. памучна или свилена упредена врпца која служи као украс на одећи, ознака чина на војничкој униформи и сл. 2. средство за дављење и вешање на Истоку 3. танак млаз (РМС).

Галама ж. (62) „*galâма*“ ж. (тур.) вика, дрека. Путем метатезе дошло је од тур. „aglâma“ (АШ), „AGLAMA“ 1. плач, плакање 2. фиг. јадиковање, јадање, кукање (СТС), галама (ВК), „*gâлама*“ ж. 1. вика, граја, ларма, бука 2. гомила, гужва, неред 3. покр. кајгана пр-жене на скорупу, кајмаку (РСА), „*gâлама*“ ж. (тур.) 1. вика, граја, бука 2. гужва, врева, гомила која ларма (РМС).

Гурбет м. (78) „*gurбет*“ м. (ар.) 1. скитање по туђини 2. печал-ба (АШ), „*gурбет*“ једна фела Цигана, скитачи Цигани (ГЕ), „GUR-BET“ туђина, туђа земља (СТС), Циганин номад (ВК), „*gurбет*“ м. (тур. „GURBET“) 1. печалба, рад и боравак ван области станова-ња, у туђини, ради зараде 2. туђина, туђа земља, свет 3. Циганин;

чергаш 4. бедник, пробисвет, неваљалац (РСА), „*гурбет*“ м. (тур.) (РМС).

Диван (54) „*dîvân, dîvân*“ м. (ар. и перс.) 1. веће, скупштина, савет; царско или везирско веће, државни савет 2. двор, кућа; царски двор, царски престо, двор везира или паше 3. разговор, беседење; реч 4. врста софе, канабета, отоман, сеџија 5. зборник или збирка песама 6. „стати на диван“ = стати мирно и чекати заповед или реч (АШ), „*DIVAN*“ 1. диван, софа, кауч 2. министарско веће, државни савет; крунски савет 3. јур. суд (СТС), „*dîvân*“ 1. царско или везирско веће (у некадашњој Турској и другим источним земљама), већница; скупштинска сала, двор владара, великог везира; царски престо 2. разговор 3. село момака и девојака; „*dîvân*“ 1. који изазива дивљење, изванредан 2. необично леп, красан, прекрасан (РМС), „*dîvân*“ м. (тур. „*DIVAN*“) 1. турско царско веће, влада, савет; дворана или зграда у којој заседава веће, већница, двор; саветовање, већање 2. седиште владе, главни град, престоница 3. царска столица у дивану, већници, престо 4. разговор, говор, причање 5. отоман, канабе, софа 6. доклат 7. збирка лирских песама (поређаних по азбучном реду) 8. (у атрибутској служби као први део сложеница) дивански; „*dîvân*“ 1. необично леп, прекрасан, величанствен 2. који изазива, заслужује дивљење, изванредан; „*Диван*“ презиме (РСА).

Диздар м. (103) „*dîzdâr, dizdâraç*“ м. (перс.) заповедник тврђаве, заповедник утврђеног града (АШ), „*dizdâr*“ старински назив за команданта тврђаве (ГЕ), „*DIZDAR*“ заповедник тврђаве (СТС), заповедник тврђаве (ВК), „*dîzdâr*“ м. (тур.) заповедник тврђаве, чувар тврђавских врата (РМС), „*dîzdâr*“ м. (тур. „*DIZDAR*“) чувар уласка у турску тврђаву, заповедник турске тврђаве, града (РСА).

Димискија ж. (160) „*димѝскија, димѝшкиња, димѝшиђија, демѝскија, демѝшиђија, дамѝскиња*“ ж. (ар.) сабља израђена, кована у Дамаску (АШ), сабља (ВК), „*димѝшиђија, димѝскија*“ ж. сабља искована у Дамаску или израђена по угледу на такве сабље (РСА), „*димѝскија, дѝмишкиња, дѝмескиња*“ ж. врста тешке, криве сабље какве су се ковале некад у граду Дамаску (РМС).

Дин м. (113) „*dîn*“ м. (перс.) вера, верозакон (АШ), вера (ВК), „*DIN*“ религија, вероисповест, вера (СТС), „*dîn*“ м. (тур. „*DIN*“) 1. муслиманска вера, ислам, вера уопште 2. припадници ислама, муслимани (РСА), „*dîn*“ м. (тур.) вера (најчешће исламска) (РМС).

Долама ж. (198) „*дѝлама*“ ж. (тур.) врста старинске мушке и женске ношње, слична капуту, од љубичасте, зелене или црвене чоке, са дугим рукавима који су затворени или разрезани, отворени (са чевкенима), тако да висе или се страга сагну један за други да

не сметају и да су руке слободне. Обично је до колена, али може бити и дужа. Неке се доламе пресамићују спреда и појасом пашу. Доламу су носили јањичари, а касније је у нас добила значај свечане народне ношње (АШ), „долѿма“ хаљина од чохе налик на антерију, која се носила с преда отворено и само се пребацивао један скут преко другога, а преко доламе се опасавао појас (ГЕ), дугачка туника (ВК), „DOLAMA“ 1. врста кафтана 2. мед. пришт на прсту (СТС), „дѿлама“ ж. (тур. „DOLAMA“) 1. врста горњег капута, који се обично не закопчава, него се предње поле преклапају и опасују појасом 2. женска хаљина од домаће вунене тканине, без рукава, на леђима искићена свиленим кићанкама 3. врста кратког жакета (јелека, гуња) (РСА), „дѿлама“ м. (тур.) мушка или женска горња одећа, обично с рукавима, дуга до испод колена (РМС).

Долма ж. (178) „дѿлма“ ж. (тур.) надев; пуњене паприке, парадајз итд. Пуњење се врши са млевеним месом помешаним са пиринчем (АШ), „дѿлма“ 1. пуњене паприке 2. кућа која није сасвим на земљи, кућа на полуспрат (ГЕ), „DOLMA“ 1. пуњен, надовен, филован 2. пуњено јело 3. обмана, смицалица, намештаљка 4. земљани насип (СТС), надев (ВК), „дѿлма“ ж. (тур.) 1. надев од исецкана мяса и риже, пиринча за пуњење поврћа (паприка, тиквица, парадајза и сл.) 2. врста бундеве за кување 3. насип 4. археол. долмен (РМС), „дѿлма“ ж. (тур. „DOLMA“) 1. пуњено поврће 2. назив за разне врсте поврћа 3. начин зидања кућа са основном конструкцијом од дрвених греда између којих се умећу опеке, ћерпичи и др. 4. доњи део конструкције чамца 5. насип, насута брана (РСА).

Драм м. (113) „дрѿм“ м. (грч.) мера за тежину: 1/400 оке, тачније: 3,207 грама (АШ), „DIRHEM“ 1. драм 2. драхма (сребрни новац из доба халифата) 3. кап, мала доза (СТС), 1/400 део оке или онолико колико је тежак један дукат (ВК), „дрѿм“ м. (тур. „DIRAM“) 1. некадашња турска мера за тежину, нешто преко три грама 2. сасвим мала тежина, мала количина нечега, честица, трун (РСА), „дрѿм“ м. (тур.) мера за тежину (око 3,2 грама, понекад и са друкчијом вредношћу) (РМС).

Дулум м. (91) „дунум, дулум“ м. (тур.) мера за површину земљишта: 1000 метара квадратних (10 ари) (АШ), „DöNüm“ 1. окретање, обртање, кружење 2. повратак 3. периодични повратак, време суноврата 4. мера за површину, 10 ари 5. пут, мах, наврат (СТС), „дулум, дунум“ м. (тур.) мера за површину земљишта (10 ари) (РМС), „дулум, дунум“ м. (тур. „DöNüm“) мера за површину, обично око 900 метара квадратних (квадрат са страном од 40 корака) (РСА). Ове речи нема код ВК и ГЕ.

Дућан м. (80) „*дућân*“ м. (ар.) трговачка радња (АШ), „*DüKKAN*“ 1. продавница, радња 2. радионица, занатска радња 3. уред, писарница 4. коцкарница (СТС), трговинска радња (БК), „*дућân*“ м. (тур. „*DüKKAN*“) просторија у којој се продаје роба, трговачка радња, продавница, занатска радионица (РСА), „*дућân*“ м. (тур.) место или просторија где се нешто продаје или израђује, трговачка или занатска радња (РМС).

Дућанџија м. (90) „*дућânџија*“ м. (ар.-тур.) трговац (АШ), „*DüKKânCI*“ 1. дућанџија, ситан трговац 2. власник радионице (СТС), трговац (БК), „*дућânџија*“ м. онај који држи дућан, продавац у дућану, трговац (РСА), „*дућânџија*“ м. трговац у дућану, господар дућана (РМС).

Душек м. (127) „*душек*“ м. (тур.) вунена постеља (мадрац) која се, у време док још кревети нису ушли у употребу, стерала на под и на њој се спавало (АШ), „*DöSEK*“ 1. душек, мадрац 2. тежак болесник прикован за постељу 3. спавалица, ленштина 4. пиринчано поље (од 100 дулума) 5. танак слој, превлака (песка, цемента и сл.) 6. подница брода (СТС), мадрац (БК), „*душек*“ м. (тур. „*DöSEK*“) 1. чврсто испрошивен јастук величине лежаја, испуњен вуном, морском травом и сл. који се ставља на дно постеље; јастук на коме се седи; узглавник 2. простирка испуњена длаком, сламом и сл. која се приликом гимнастичких вежби ставља на под, струњача (РСА), „*душек*“ м. (тур.) 1. дебела, мека простирка за лежање, обично од чешљане вуне стављене у навлаку па прошивене; мадрац; сламњача 2. прошивен колски јастук (РМС).

Баур м. (45) „*ḥâur*, *ḥâurin*, *ḥâvur*“ м. (перс.) немуслиманин, неверник, хришћанин (АШ), „*GAVUR*“ 1. хришћанин, немуслиман 2. неверник, безбожник 3. немилосрдан, окрутан, бездушан (СТС), нетурчин (БК), „*ḥâur*“ м. (тур. „*GAVUR*, *GAUR*“) онај који не верује, неверник (о немуслиманима у језику муслимана) (РСА), „*ḥâur*“ м. (ар.) име, назив који муслимани дају ономе који не припада муслиманској вери, неверник, хришћанин (РМС).

Ђемија ж. (128) „*ḥèмија*, *gèмија*“ ж. (тур.) лађа, брод (АШ), „*GEMİ*“ 1. брод, лађа 2. фиг. пуњена лутка (СТС), лађа (БК), „*ḥèмија*“ ж. (тур. „*GEMİ*“) брод, лађа (РСА), „*ḥèмија*“ ж. (тур.) већи трговачки или ратни брод, лађа (РМС), „*ḥemîja*“ ђемија (ГЕ).

Ђерзелез м. (145) „*Ђерзèлез*, *Герзèлез* (*Алија*)“ легендарни јунак босанских муслимана у нашим народним песмама и предању (АШ). У осталим речницима нисам нашао ову реч, осим код А. Олесницког који је објавио посебну расправу у Зборнику за н. ж. и об. Ј. С., XXIX/1, с. 36 под насловом „Тко је заправо био Ђерзелез

Алија“. У овој расправи осврнуо се и на етимологију речи, наводећи разна мишљења.

Берзелезовски (145) „*ћерзовање, гѣрзовање*“ момковање „*ћерзовати, гѣрзовати*“ момковати (АШ), „*ћѣрз*“ момак, младић (РМС), „*ћѣрз*“ м. (тур. „GÖRSEL“) момак, младић (РСА).

Бунах м. (128) „*ђунâх, гунâх*“ м. (перс.) грех (АШ), „GüNAH“ грех, грехота, огрешење, кривица (СТС), „*ђунâх*“ м. (тур. „GüNAH“) грех (РСА), „*ђунâх, ђунах*“ м. (тур.) грех, погрешка (РМС). Код ВК и ГЕ нема ове речи.

Еманет (113) види АМАНЕТ.

Литература

Bayan, Sakir: *Sirpca sözlük*. Ankara, 2004.

Божовић, Григорије: *По Босни и Крајини*, Глас српски, Бања Лука; Народна и универзитетска библиотека „Иво Андрић“, Приштина 2000.

Ђинђић-Теодосијевић-Танасковић: *Türkce- sirpca sözlük*, Ankara, 1997.

Елезовић, Глигорије Глиша: *Речник косовско-метохијског дијалекта*. Књ. 1. Репринт издање из 1932. Приштина: Институт за српску културу; Народна и универзитетска библиотека Приштина, 1998.

Елезовић, Глигорије Глиша: *Речник косовско-метохијског дијалекта*. Књ. 2. Репринт издање из 1935. Приштина: Институт за српску културу; Народна и универзитетска библиотека Приштина, 1998.

Етимолошки речник српског језика. Св. 1, А – Београд: Институт за српски језик: САНУ, 2003.

Етимолошки речник српског језика. Св. 2, БА-БД – Београд: Институт за српски језик: САНУ, 2006.

Јевтовић, Миленко: *Личност и дело Григорија Божовића*. Књ. 1/2. – Зубин Поток: „Стари Колашин“; Приштина: „Нови свет“; Институт за српску културу, 1996.

Карацић, Вук Стефановић: *Српски рјечник 1852*. Књ. 1 и 2 – Београд: Просвета, 1986.

Матица српска и Матица хрватска: *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Књ. 1 до 6 – Нови Сад / Загреб, 1967–1976.

Јашовић, Голуб: *Лексика оријенталног порекла у приповедној прози Григорија Божовића*. Косовска Митровица: Књижевно друштво Косова и Метохије: Филозофски факултет, 2008.

- Српска академија наука: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Књ. 1 до 16 – Београд: САНУ, Институт за српски језик, 1959–2001.
- Скок, Др Петар: *Етимологијски рјечник хрватскога или српскога језика*. Књ. 1. Загреб: Југославенска академија знаности и умјетности, 1971.
- Шкаљић, Абдулах: *Турцизми у српскохрватском језику*, Свјетлост, Сарајево 1989.

(Наставиће се)

РЕЗЮМЕ

Работа предлагает объяснение слов, которые появились в нашем языке под непосредственным влиянием турецкого языка, который активно повлиял на наш язык по многим причинам, а одной из главных является та, что турецкий был языком господствующего класса и вся документация была на этом же языке. Это огромное пятисотлетнее влияние чувствуется и в наши дни – и сегодня в нашем языке используем множество турецких слов, которые стали настолько “домашними”, что мы их считаем словами славянского происхождения. Если бы из нашего языка выбросили все слова турецкого происхождения, мы не смогли бы нормально коммуницировать. Писатель, чей труд мы исследовали, настолько хорошо был знаком с турецким языком и его диалектами, что мы в его работе обнаружили несколько слов, объяснения которых нет ни в одном нашем словаре и мы вынуждены были их объяснять, используя турецкие словари и воспоминания о использовании этих слов на нашей земле во время нашей жизни в Печи.

SUMMARY

This paper is a result of the authors' wish to explain words which came into our language under direct influence of the Turkish language, which was the language of the ruling class and therefore the language of administration. Such influence, five centuries long, is present even today. There is a variety of Turkish words we have adopted in a such a way that we accept them as if they were of Slavic origin. And, if we tried to remove all the Turkish words from our language we would almost find it impossible to communicate successfully. The writer, whose work we studied, knew Turkish and its dialects so well that some of the words found in the volume could not be found in any of our dictionaries. Their explanations came from some Turkish dictionaries and our memories on how they were used in our region, when we lived in Pec.